

Patienten kan skapa egen lag med psykiatriska testamenten

IRREN-OFFENSIVE, "en autonom självhjälpsorganisation av överlevande från psykiatri", i Västberlin har, i samarbete med advokaten Hubertus Rolshoven, tagit ett initiativ som visar att patienter inte behöver maktlöst vänta på att psykiaterna skall börja respektera läkaretiken eller på att politikerna skall stifta de lagar som etiken kräver.

Tillsammans med advokaten upprättar en person, i en situation då han eller hon är obestridligt rättskapabel ("vid sina sinnens fulla bruk"), ett psykiatriskt testamente där det föreskrivs vilka typer av behandling som kan godkännas och vilka som inte kan tillåtas vid eventuell framtida psykiatrisk vård.

Idén om psykiatriska testamenten kommer från den amerikanske psykiat-

tern Thomas S Szasz' artikel "The Psychiatric Will" (American Psychologist 37, 762-770, 1982) vilken utgivits i tysk översättning med en "bruksanvisning" av IRREN-OFFENSIVE (Pallasstr. 12, 1000 Berlin 30).

Hittills har sådana testamenten, där tex patienten förbjuder användning av neuroleptika, respekterats av Berlins psykiater. Eftersom patientens rätt till självbestämmande är en ledande princip i sjukvårdslag och medicinsk etik, kan man förvänta att domstolarna ger patienten rätt om ett psykiatriskt testamente skulle kränkas.

Psykiatriska patienter som grupp kan således ha en annan utväg än att blott tiggas den politiska makten om rättfärdiga lagar: De kan själva "skapa lag" med hjälp av psykiatriska testamenten vars rättsliga kraft vilar på principen om individens rätt till integritet och autonomi, en grundläggande rättsprincip som är starkare än svensk lag.

Men samhället måste skydda människor mot orättfärdig psykiatrisk behandling även i alla de fall då testamentsföreskrifter saknas. Följande stycken, hämtade ur "Should neuroleptic drugs be banned?", diskuterar lagar till värn för individens rätt till drogfri vård. Enighet borde råda om sådana lagar (eller lagar med liknande innebörd), ty de innebär blott direkta tillämpningar av vår konstitutionella och medicinska etik.

"OUTHÄRDLIGT"

Viktigare och mer grundläggande än fysisk frihet är rätten till skydd mot oönskade kemiska och fysiska intrång i hjärnan. Denna rätt förlorar idag varje tvångsintagen person.

Det är outhärdligt att en läkares godtycke kan ersätta denna rätt. Det är outhärdligt att en läkare kan beordra ett medicinskt ingrepp i hjärnan som de flesta av hans kollegor inte skulle ens överväga, ett ingrepp som kan ha oerhörda konsekvenser för patientens framtida liv.

Tvångsbehandling kan inte få vara automatiskt tillåten enbart därför att en person blivit tvångsintagen. Därför att några människor känt sig tvingade att låta låsa in en person, skall inte denna därmed förlora en rättighet som är viktigare och mer grundläggande än den fysiska friheten.

Ett andra juridiskt steg – mer kvalificerat och grundligt än det som krävs för tvångsintagning – måste krävas innan ingrepp i en människas hjärna mot hennes vilja kan tillåtas. Det är en skamfläck på vår rättsordning att varje tvångsintagen individ kan utsättas för t ex elchocker och neuroleptika i depåform på grund av en läkares beslut.

Om övergrepp mot den personliga integriteten av ett slag som, i princip och ofta i praktiken, är allvarigare än fängelse någonsin skall tillåtas måste det först åtminstone fastställas att "alla förnuftiga människor kan se att behandlingen är för patientens bästa".

Läkarkåren – vägled av autonomiprincipen, av principen om informerat samtycke, och av principen att varje medicinsk behandling måste vara för patientens bästa – måste insistera att domstolen för dessa beslut söker råd hos en människa som älskar och identifierar sig med patienten. Ingen annan kan bättre företräda den som inte kan företräda sig själv. Om denna människa säger nej måste även samhället säga nej.

Om patienter får ett sådant lagskydd och trygghet – mot t ex depåneuroleptika och elchocker – kan det dåliga rykte och den skräck som omger psykiatriska kliniker börja minska. Moralerna skulle höjas. Psykiatrin och den psykiatriska personalen skulle också vinna.

DE 4 VILLKOREN

Hawaii-deklarationen, som antogs av World Psychiatric Association vid dess kongress i Hawaii 1977, föreskriver fyra villkor vilka alla måste vara uppfyllda vid tvångsbehandling:

1. Behandlingen sker för patientens eget bästa.
2. Behandlingen är begränsad till en rimlig tidsperiod.
3. Patientens informerade samtycke kan förväntas i efterhand.
4. Närhelst det är möjligt skall samtycke inhämtas från en närstående.

Dessa villkor ignoreras av många psykiater. Tvångsbehandlingar sker därför ofta i strid mot dem. Givetvis är det väsentligt att villkoren blir väl kända av såväl psykiater som patienter och personal.

Andra talare på denna konferens har betonat att internationella etiska konventioner och deklamationer bör införas i varje stats egna lagar. Det ter sig särskilt angeläget att så sker med Ha-

waii-deklarationens villkor för psykiatrisk tvångsbehandling.

Om – trots de ansvarigas goda vilja – en tvångsbehandling skulle ha utförts i strid mot patientens egen sanna inre vilja, blir det etiska onda och den själsliga skada som tillfogats denna människa mindre om hon kan se att allvarliga och uppriktiga ansträngningar gjordes att respektera henne, om hon kan se att önskan att respektera henne var det som först och främst eftersträvades.

Därför bör lagen kräva en skriftlig redogörelse som visar de överväganden som föregick beslutet att genomföra tvångsbehandling ("behandling mot eller oberoende av patientens vilja"). Redogörelsen skall givetvis förklara varför vart och ett av de fyra villkoren ansågs vara uppfyllt.

För att undvika framtida misstag, både i vården av samma och av andra patienter, borde det vara av största intresse att i efterhand få patientens kommentarer. Denna viktiga granskning i efterhand bör ske genom någon som har patientens förtroende och som inte var delaktig i ansvaret för tvångsbehandlingen.

Om samtycke i efterhand inte ges betyder det av tvångsbehandlingen var ett misstag. Å andra sidan, bevisar inte ett retroaktivt samtycke att behandlingen var legitim, eftersom patientens egen vilja kan ha krossats. Givetvis är patienter som är beroende av den vårdgivande institutionen och vars frontolimbiska hjärna invalidiserats med neuroleptika särskilt mottagliga för hjärntvätt.

"KARIKATYR"

Psykiatrins diagnoser och mätresultat har vissa berättigade användningar. Men när dessa delsanningar tas för att vara hela sanningen blir resultatet ondska. En sannare uppfattning av en människa finns hos medmänniskan, som ser henne och älskar henne; och i hennes egna hopp, och drömmar. Psykiatrin har inte förstått detta moraliska imperativ och har därför blivit en tragisk och grym karikatyr av människan.

LARS MÅRTENSSON
Med. dr. Docent

Ett häfte med DN-artiklar om schizofreni och neuroleptika av L Mårtensson kan rekvireras genom insättning av 30 kr på postgirokonto 25655-2. Skriften "Should neuroleptic drugs be banned?" 1985, vilken är utförligare än DN-artiklarna, kan rekvireras för 50 kr genom samma postgirokonto.